

Se Slovenija odpoveduje družinski politiki?

Komentar k predlogom zakonov, ki bodo najbolj vplivali na položaj družin

Vlada je v zadnjem letu pripravila več predlogov zakonov, ki bodo občutno vplivali na položaj družin. Tako je že od konca lanskega leta v DZ predlog sprememb Zakona o dohodnini, predlog Zakona o davku na dodano vrednost (DDV) bo šel kmalu v tretjo obravnavo, pred kratkim je bil vložen predlog Zakona o starševstvu in družinskih prejemkih, pripravljen pa je že tudi predlog pokojninske reforme. Na kratko si oglejmo, kaj bodo ti zakoni prinesli slovenskim družinam.

Davek na dodano vrednost

Predlog Zakona o DDV ukinja nekatere pomembne ukrepe družinske politike, ki jih vsebuje sedanjí Zakon o prometnem davku. Tako se bo obdavčitev otroške obutve, obleke, pleníc, igrač, opreme za dojenčke, šolskih potrebščin... povečala s 5% na 19%. Sedaj neobdavčeno humanizirano mleko za dojenčke ter ortopedski in zdravstveni pripomočki za otroke s posebnimi potrebami bodo obdavčeni z 8% DDV. Ukinjena bo davčna olajšava pri nakupu avtomobila za velike družine in invalide. Podražila se bo gradnja stanovanj, kar bo, predvsem mladim družinam in družinam z več otroki, še otežilo dostop do primerne stanovanja. To pomeni, da se bodo življenjski stroški otrok zaradi DDV povečali bolj kot splošni življenjski stroški.

Po mnenju Vlade naj bi negativne učinke DDV reševala Zakon o starševstvu in družinskih prejemkih in Sprememba Zakona o dohodnini. Pa pogledjmo, kaj družinam dejansko prinašata.

Varljive spremembe na področju dohodninskih davčnih olajšav za vzdrževane otroke

Predlagane spremembe naj bi zmanjšale olajšave za vzdrževane otroke družinam z višjimi dohodki in jih povečale družinam z nižjimi dohodki ter hkrati pomagale družinam z več otroki. Žal izračuni tega ne potrjujejo. Predlagane spremembe namreč prinesejo večje olajšave večini zavezancev z enim otrokom, nekaterim z dvema otrokoma in še majhni skupini s tremi otroki. Družine z več otroki pa bodisi ne pridobijo nič, bodisi precej izgubijo, pri čemer bi se slednjim glede na sedanjo ureditev dohodnina povečevala s številom otrok. To pomeni, da bi prišlo predvsem do prerazporeditve olajšav od družin z več otroki k družinam z manj otroki. Naj to ponazorim z nekaj podatki za dohodninsko leto 1997: Zavezanec z dohodki okrog polovice povprečne plače z dvema ali več otroki glede na sedanjo ureditev ne pridobi ničesar, zavezanec z 1,4 povprečne plače pa pri enem otroku pridobi 4.154SIT, pri dveh že izgubi 21.984SIT, pri treh izgubi 78.415SIT, pri štirih izgubi 97.680SIT, pri petih pa izgubi že 115.513SIT, čeprav ima ta družina bistveno nižji dohodek na družinskega člana kot mnoge družine, ki bi se jim olajšava povečala.

Nekateri na pristojnem ministrstvu trdijo, da je sedanja ureditev olajšav za vzdrževane otroke krivična, ker se olajšava odšteva od davčne osnove. Dejstvo pa je, da ravno ta oblika davčnih olajšav dokaj učinkovito zmanjšuje razlike med družinami z enako višino a različno strukturo družinskih dohodkov. To lepo kaže primer dveh družin s tremi otroki s skupnimi družinskimi dohodki 1,6 povprečne plače. V prvi družini vsak izmed staršev zasluži po 0,8 povprečne plače, v drugi pa celoten dohodek zagotavlja le eden izmed njiju. Po sedanji ureditvi je razlika v razpoložljivem ali neto dohodku med tema družinama po zaslugi davčnih olajšav le 25.700SIT letno v korist prve. Po vladnem predlogu sprememb Zakona o dohodnini se bo ta razlika povečala na

188.370SIT, kar je približno 10% celotnih letnih dohodkov. Za državo pa imata obe družini enak dohodek na družinskega člana?!

Mimogrede naj omenim, da Ustavno sodišče nikoli ni zahtevalo odprave progresivnosti davčnih olajšav glede na število otrok, kot bi lahko razumeli iz izjav nekaterih vladnih predstavnikov, ampak je ravno nasprotno, potrdilo, da so progresivne davčne olajšave za vzdrževane otroke povsem v skladu z Ustavo (odločba: dokument US 17090, zadeva U-I-18/94). Ugotovilo pa je, da so določbe o davčnih olajšavah za otroke v nasprotju z Ustavo, v kolikor ne zagotavljajo, da so minimalni življenjski stroški otroka izvzeti iz obdavčitve. Te zahteve pa vladni predlog ne izpolnjuje za vse zavezance.

Otroški dodatek le še socialna kategorija?

Pomembna novost na področju otroškega dodatka je njegova progresivnost glede na število otrok. To je zelo pomembno, saj bodo tako progresivnosti deležne vse družine, tudi tiste, ki progresivnosti davčnih olajšav zaradi prenizkih dohodkov ne morejo izkoristiti v celoti. Seveda pa to ne more biti razlog za ukinitvev progresivnosti pri davčnih olajšavah, saj bi tako vzpodbudo za kakšnega otroka več odvzeli zavezancem, ki niso upravičeni do otroškega dodatka in zmanjšali usklajenost delovanja obeh mehanizmov.

Žal predlog zakona znižuje prag za pridobitev otroškega dodatka, ki bo tako iz kategorije družinske politike postal le še socialna kategorija. To je nerazumljivo, saj naj bi ravno povečan otroški dodatek družinam nadomestil povečane stroške vzdrževanja otrok, ki jih bo povzročil DDV in bi pričakovali, da se bo zaradi negativnih učinkov DDV na družine krog upravičencev prej razširil kot pa skrčil. Tako pa se bo precej velik del ti. srednjega razreda (dohodki malo nad povprečnimi) izgubil otroški dodatek, zmanjšale se mu bodo davčne olajšave (več ko imajo otrok, bolj se jim bodo zmanjšale) ob podražitvah vzdrževanja otrok zaradi DDV upravičeno počutil opeharjenega. Tu gre za očitno polnjenje proračuna na račun otrok, saj po nekaterih ocenah povečana sredstva za otroški dodatek ne dosegajo povečanega priliva v državno blagajno, ki ga bo prinesla samo povečana obdavčitev izdelkov, ki so potrebni za vzdrževanje otrok. Mimogrede naj omenim, da bi za ohranitev sedanjega obsega upravičencev do otroškega dodatka potrebovali le 4% ali 1,2 milijarde več sredstev, kot jih za otroške dodatke predvideva predlog zakona.

Ob tem je še posebej sporno, da je pravica do otroškega dodatka odvisna od bruto dohodka na družinskega člana, čeprav se lahko dejanska razpoložljiva sredstva zaradi različne strukture dohodkov oz. progresivnosti davčne lestvice med družinami, ki imajo po tej metodi enake dohodke na družinskega člana, razlikujejo tudi za več kot enomesečni dohodek take družine, kar je očitno nepravilno. Zato bi bilo nujno pravico do otroškega dodatka vezati na dejansko razpoložljiva sredstva oz. neto dohodke na družinskega člana. Predlagana ureditev bo namreč močno oškodovala družine, kjer je zaposlen le eden od staršev, to pa so praviloma družine z več otroki.

Dodatek za velike družine – pravi ukrep družinske politike

Predvideni dodatek za velike družine bo izredno dobro nadomestilo sedanje davčne olajšave pri nakupu avtomobila, le da bo bistveno učinkovitejši in pravičnejši, saj ga bodo deležne vse velike družine, namenile pa ga bodo lahko za katerokoli trenutno največjo potrebo in ne le za nakup avtomobila. Ob dejstvu, da so avtomobili, v katerih se lahko legalno peljejo štiri ali več otrok, tudi v najosnovnejših izvedbah zelo dragi, pogrešam nekoliko višjo vrednost tega dodatka pri družinah, ki imajo štiri ali več otrok. Če bo dodatek pri treh otrocih znašal 60.000SIT letno, bi pri več otrocih lahko

znašal npr. 80.000SIT letno. To za državo ne bi bil velik izdatek, saj teh družin ni veliko (komaj 1,8% vseh družin, ki imajo otroke), njim pa bi veliko pomenilo.

Konkurenčnost staršev, še posebej mater, na trgu delovne sile

V predlogih zakonov, ki bodo vplivali na položaj družin in so v parlamentarnem postopku, močno pogrešam ukrepe za izboljšanje konkurenčnosti staršev, še posebej mater, na trgu delovne sile. Ob dejstvu, da je po izjavah mladih kolikor toliko zanesljiva zaposlitev med najpomembnejšimi dejavniki pri odločanju za družino, so takšni ukrepi nujno potrebni. Družinska pobuda – društvo za družini naklonjeno družbo je že večkrat predlagala uvedbo olajšav za zaposlene matere pri prispevkih za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ki jih plačuje delodajalec. Olajšava bi rastla s številom otrok. Tudi Urad za žensko politiko je že večkrat predlagal olajšave delodajalcem pri zaposlovanju delavca ali delavke, ki bi nadomestil/a delavko/ca na porodniškem oz. starševskem dopustu. Oba ukrepa bi ugodno vplivala na zaposlovanje mater in mladih deklet ter zmanjšala pritiske delodajalcev na zaposlene ženske proti odločitvi za še kakšnega otroka, ki si ga mnogi pari želijo, a si ga zaradi strahu (predvsem mater) pred izgubo zaposlitve ne upajo imeti. Žal na pristojnih ministrstvih za take predloge doslej ni bilo veliko posluha.

Pokojninska reforma ali dvojna obremenitev staršev

Pokojninska reforma je še ena reforma, ki bo starše nadpovprečno obremenila, saj jim po sedanjih predlogih nalaga dvojno breme v primerjavi z zavarovanci, ki nimajo otrok. Starši so namreč tisti, ki nosijo breme vzgoje, vzdrževanja in izobraževanja tiste generacije, ki bo celotni njihovi generaciji zagotavljala prvi in najpomembnejši steber pokojnine. Za to seveda porabijo velik del svojih sredstev in vložijo ogromno truda, življenjske energije in dela in zato ne morejo vlagati v ti. drugi in tretji pokojninski steber. Poleg tega pa morajo za pokojninsko in invalidsko zavarovanje denarno prispevati prav toliko kot zavarovanci brez otrok. Delo in sredstva, ki ga vlagajo v otroke, ki bodo nosilci bodočih pokojnin jim pri pokojnini ne prinaša prav nič, kar pomeni, da to delo v očeh države ni nič vredno, čeprav je izredno pomembno in tudi državotvorno delo. Za enakomernejšo porazdelitev bremena znotraj generacije vidim dve možnosti. Prva je ta, da je višina prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje odvisna od števila otrok, kar bi staršem omogočilo vlaganje v drugi in tretji steber. Druga možnost pa je v tem, da je višina pokojnine, ki jo zavarovanec dobi iz prvega stebra, odvisna od števila otrok. Tako bi se delo, ki ga starši vlagajo v svoje otroke upoštevalo podobno kot bonus zaradi daljše delovne dobe. Brez takšnih ukrepov bo pokojninska reforma, kot je predlagana, na mlade družine pri odločanju za še kakšnega otroka delovala izredno nevzpodbudno, kar bo izničilo družini naklonjene rešitve v drugih zakonih in dolgoročno ne glede na reforme pomenilo tudi zlom pokojninskega sistema.

Podaljšanje starševskega dopusta in uvedba očetovskega dopusta

Podaljšanje starševskega dopusta, še posebej pa uvedba očetovskega dopusta, bo gotovo zelo dobrodošla, saj bo tako vsak oče imel možnost, da bo ob svoji ženi in otroku v trenutkih ko ga najbolj potrebujeta. Zelo razveseljiva je tudi prožnost možnosti izrabe obeh dopustov, ki jih prinaša predlog zakona, čeprav tu gotovo še ni vse dorečeno.

Finančne posledice predlaganih ukrepov

Zanimivo je, da v Razlagi zakona o starševstvu in družinskih prejemkov lahko preberemo, da bo ob polni uveljavitvi zahteval povečanje sredstev za te namene za 15 milijard SIT. Nič pa ni rečenega o tem, da se bo povečanje sredstev za otroške dodatke in dodatek za velike družine v celoti pokrilo iz povečanega priliva zaradi povečanja obdavčitve izdelkov za vzdrževanje otrok in za avtomobile za te družine. To znese že polovico vsega povečanja sredstev, ki ga prinaša ta zakon, po nekaterih računih pa še več. Ne gre torej za tolikšno povečanje sredstev ampak le za nov način izrabe sredstev, ki so že sedaj namenjena pomoči družinam, oz. za sredstva, ki jih bodo v proračun prispevale družine same.

Nesprejemljivo krčenje družinske politike na zgolj socialno politiko

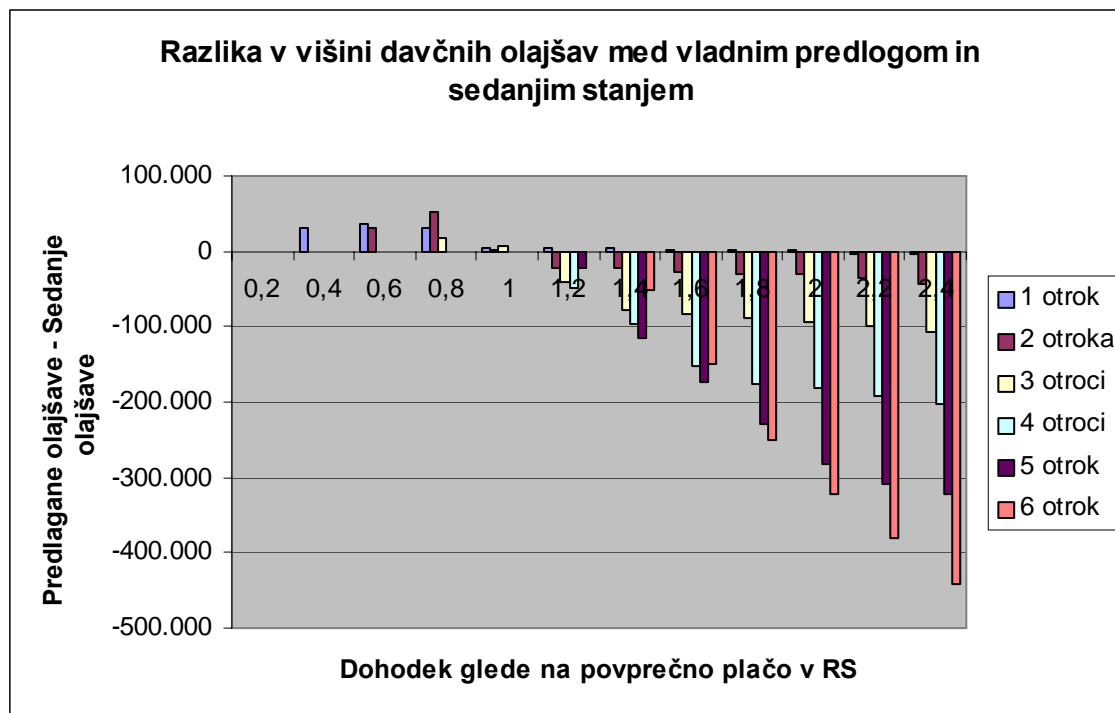
V času, ko mnoge evropske države ob neugodni demografski sliki dajejo družinski politiki vedno večji pomen in ji namenjujejo vedno več sredstev, je z vidika prihodnosti naroda in države zelo pomembno, da se zavemo, da ukrepov družinske politike ni mogoče nadomestiti zgolj s socialnimi ukrepi, čeprav so v danem gospodarskem stanju tudi ti več kot nujni.

Staranje prebivalstva ter pomanjkanje otrok in mladine se že kaže tudi kot zaviralni element gospodarskega razvoja, saj že izkazano padanje domačega povpraševanja ni le posledica ekonomskega stanja in zmanjševanja kupne moči prebivalcev. Starejši prebivalci v povprečju ne glede na kupno moč trošijo manj, družine pa so ravno zaradi otrok tudi zelo pomembna potrošnja celica. To pa kaže na pomen in nujnost krepitve družinske politike, ki družini daje ustrezno veljavo in podporo, ji zagotavlja kakovostno življenje in s tem veselje do življenja. To je dolgoročno zanesljivo najboljša naložba za prihodnost naroda in države.

Tomaž Merše
Gotska 13
1117 Ljubljana - Dravljje

Priloga 1

V dodatno pojasnilo posledic vladnega predloga sprememb Zakona o dohodnini prilagam naslednji graf, ki bi ga bilo za ilustracijo povedanega gotovo zanimivo dodati k besedilu.

Iz grafa je razvidno, da zavezanci z nizkimi dohodki in več otroki ne pridobijo nič (izjema so zavezanci z dohodki med 0,8 in 1,0 povprečne plače z do tremi otroki). Izboljšava za zavezance z enim otrokom seže precej više, kar do dohodka v višini dveh povprečnih plač. Zavezancem z dohodki nad povprečno plačo pa se olajšave poslabšujejo s številom otrok. Torej nižji ko je dohodek na družinskega člana pri enakem skupnem dohodku, bolj se zmanjša davčna olajšava.

Poglejmo še en primer:

1. zavezanec ima dohodek v višini 0,8PP in enega otroka.
2. zavezanec ima dohodek v višini 2PP in 4 otroke.

Bruto dohodek na družinskega člana je torej enak (40%PP). Kako pa je z razpoložljivimi sredstvi na družinskega člana:

V sedanji ureditvi, ki je po menju nekaterih krivična, imata obe družini po zaslugi davčnih olajšav skoraj enak razpoložljiv dohodek na družinskega člana (na letni ravni se razlikuje le za dobrih 1000SIT).

Ob uveljavitvi vladnega predloga sprememb Zakona o dohodnini se ta razlika v razpoložljivem dohodku na družinskega člana na letni ravni povzpne na dobrih 50.000SIT v korist prve družine. Obe družini sta pri otroškem dodatku v istem razredu, kar pomeni, da le-ta razlike ne odpravi. Progresivnost novega otroškega

dodatka jo le zmanjša za 12.000SIT na 38.000SIT. In temu rečejo na pristojnem ministrstvu prenos »demografskega momenta« z davčnih olajšav na otroški dodatek.

Ob tem naj dodam še dejstvo, da mora drugi zavezanec za določeno povečanje neto dohodka na družinskega člana svoj bruto dohodek povečati za trikrat več kot ga mora za enako povečanje neto dohodka na družinskega člana povečati prvi zavezanec.